

Tidsskrift for velferdsforskning
Årgang 19, Nr. 1-2016, s. 4–23
ISSN online: 2464-3076

DOI: 10.18261/issn.2464-3076-2016-01-01

FAGFELLEVDERT ARTIKKEL

Den norske velferdsstaten: En sosial investeringsstat?

Mi Ah Schøyen

Forsker, NOVA, Høyskolen i Oslo og Akershus,

Miah.Schoyen@nova.hioa.no

ABSTRACT:

Norway: A social investment welfare state?

Population ageing, globalisation and the transition to post-industrial economies are changing the foundations of modern welfare states. As a promising response to these challenges, «social investments» have appeared high on the supranational agenda. However, the social investment perspective has not received much attention in research on the Norwegian welfare state. Thus, this article asks to what extent Norway is a social investment state. Based on a review of recent comparative welfare state literature and a descriptive analysis of OECD social expenditure data, we conclude that Norway and her Nordic neighbours were forerunners in developing the social investment approach. Moreover, when it comes to actual policy implementation, the Nordic countries are still the best examples of the social investment welfare state.

Keywords

welfare state, social investment, comparative social policy, Norway, Nordic countries

SAMMENDRAG:

Befolkningsaldring, globalisering og økonomisk omstilling har endret premissene for velferdsstaten. «Sosiale investeringer» står høyt på den europeiske dagsordenen som et mulig svar på disse utfordringene. Perspektivet har imidlertid fått lite oppmerksomhet i norsk velferdsstatsforskning. Artikkelen tar utgangspunkt i sosial investeringsperspektivet i den nyere internasjonale velferdsstatsforskningen og drøfter i hvilken grad den norske velferdsstaten kan beskrives som en sosial investeringsstat. Gjennom en litteraturgjennomgang og deskriptiv analyse av OECD-data konkluderer vi med at Norge og resten av Norden var tidlig ute i utviklingen av sosiale investeringer. Norden er fortsatt det fremste eksemplet når det gjelder å omsette sosial investeringsperspektivet i praksis.

Nøkkelord

velferdsstaten, sosiale investeringer, sammenliknende sosialpolitikk, Norge, Norden

UNIVERSITETSFORLAGET

 Idunn
Nordiske tidsskrifter på nett

This article is downloaded from www.idunn.no. © 2016 Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY-NC 4.0 License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for non-commercial use, provided the original author and source are credited.

INNLEDNING

Europa står overfor en lang rekke samfunnsutfordringer. Befolkningsaldring, globalisering, og omstilling til post-industrielle økonomier basert i større grad på tjenesteyting og serviceyrker enn industriell produksjon representerer et knippe av disse. I tillegg skaper lav vekst, økonomiske krisetider og politisk usikkerhet hodebry for regjeringene i mange europeiske land. Som et mulig svar på de nevnte utfordringene har «sosiale investeringer» inntatt en plass høyt på den overnasjonale europeiske dagsordenen. Man kan til og med hevde at dette har utviklet seg til det dominerende sosialpolitiske paradigme (Hall 1993) på europeisk elitenivå.

Lisboa-strategien, vedtatt av EU i år 2000, tok mål av seg til å gjøre Europa til «verdens mest konkurransedyktige og dynamiske kunnskapsbaserte» økonomiske område. Mer utdanning og kunnskap ses på som nøkler til fortsatt velstand i møtet med økonomisk-strukturelle endringer som økt global konkurranse og større vektlegging av tjenester (Iversen og Wren 1998; Scharpf 2000). I Lisboa-strategien pekte EU på en serie virkemidler som i den nyere komparative velferdsstatsforskningen omtales under overskriften «sosiale investeringer» (Jenson og Saint-Martin 2003; Van Kersbergen og Hemerijck 2012; Morel, Palier og Palme 2012) eller «aktiv sosialpolitikk» (Bonoli 2013). I den senere tid har også EU tatt i bruk selve begrepet sosiale investeringer. I februar 2013 offentliggjorde Europakommisjonen en serie dokumenter som til sammen utgjorde det de kaller en «sosial investeringspakke».¹

Retter vi derimot blikket mot den norske velferdsstaten gir ikke begrepet sosiale investeringer noen tydelige assosiasjoner. Som et illustrerende eksempel er «sosiale investeringer» fraværende i stikkordlisten i Hatland, Kuhnle og Romøren (2011), et av standardverkene om den norske velferdsstaten. Sosiale investeringer er med andre ord ikke et begrep som norske velferdsforskere har tatt i bruk i sine analyser av den norske velferdsstaten. Det er heller ikke et kjent begrep i det offentlige ordskiftet i Norge. Denne artikkelen tar utgangspunkt i den norske velferdsstaten og spør i hvilken grad det gir mening å beskrive den som en sosial investeringsstat. Mer generelt mener vi at et slikt perspektiv også er nyttig for å kunne synliggjøre endringer og elementer av kontinuitet i den norske velferdsstatens overordnede sammensetning (eller institusjonelle struktur).

Artikkelen er delt inn i tre deler utover denne innledningen. I artikkelens neste og mest omfangsrrike del presenterer vi kjennetegnene på sosial- og velferdspolitik som passer innunder overskriften sosiale investeringer. Vi lener oss her på sekundærlitteratur gjennom en kritisk lesning av nyere nordisk og internasjonal velferdsstatsforskning. I denne delen kommer vi også inn på beslektede begreper som «aktivering» og «aktiv arbeidsmarkedspolitikk», samt forskjellene mellom såkalte gamle (eller tradisjonelle) sosiale

---

1. Se bl.a. Europakommisjonens egne sider om sosial investering: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044> (sist sjekket 30.12.2014).

risikoer på den ene siden og «nye sosiale risikoer» på den andre. Mens de gamle sosiale risikoene har møttes med kontantytelser for å kompensere for perioder med inntektsbortfall, har inntøget av nye sosiale risikoer skapt et forsterket behov for velferdstjenester. Videre spør vi hvorfor sosiale investeringer ikke har kommet inn som et analytisk begrep i den norske velferdsstatsforskningen. I så henseende hevder vi at Norge og de andre nordiske velferdsstatene la vekt på sosiale investeringer lenge før sentrale velferdsstatsforskere begynte å snakke om sosiale investeringer som sosialpolitisk retning.

Dette argumentet underbygges så med komparative data i del tre. Her trekker vi veksler på data fra OECD for å gi en beskrivende analyse av hvordan sammensetningen av den norske velferdsstaten (dvs. den relative vektleggingen av ulike formål) har utviklet seg fra 1980-tallet og fram til i dag. En underliggende motivasjon for denne framstillingen er at vi mener det er en nødvendighet å sammenlikne med andre etablerte velferdsstater for å kunne gi en meningsfull vurdering av i hvilken grad den norske velferdsstaten har endret innretning over de siste tre tiårene. Vi viser at selv om den norske velferdsstaten har gjennomgått en viss endring over tid kan vi ikke snakke om noen stor omveltning. I en kort oppsummerende avslutning kommer vi tilbake til spørsmålet hvorvidt den norske velferdsstaten kan meningsfylt betegnes som en sosial investeringsstat.

«SOSIALE INVESTERINGER» SOM SOSIALPOLITISK PERSPEKTIV

I den europeiske velferdsstatslitteraturen finner vi særlig det siste tiåret et stadig økende antall studier som setter søkelyset på sosiale investeringer fra ulike innfallsvinkler. Vi finner en god blanding av komparative analyser og individuelle case-studier som konsentrerer seg om utviklingen i enkeltland og/eller spesielle velferdsstatlige ordninger rettet mot sosiale investeringer (f.eks. León og Pavolini 2014). Sosiale investeringer er nå blitt et viktig perspektiv i den europeiske velferdsstatslitteraturen – både rettet mot overnasjonalt (dvs. EU) og nasjonalt nivå. Den økende oppmerksomheten viet sosiale investerings-perspektiver innen velferdsstatsforskningen har foregått parallelt med en videreutvikling av praktisk politikk i denne retningen fra EUs side men også fra en toneangivende internasjonal organisasjon som OECD (Mahon 2013; OECD 1997).

I et forsøk på å sette den foreliggende forskningslitteraturen i system, kan det for analytiske formål være nyttig å skille mellom tre ulike fokus blant vitenskapelige bidrag som har søkelyset på sosiale investeringer:

- Deskriptive analyser hvor en sentral oppgave er å definere og måle den avhengige variabelen. Med andre ord, hva er (eller hva kjennetegner) sosiale investeringer? Akkurat som det ikke finnes noe fasitsvar eller full konsensus rundt hva som helt konkret beskriver ulike velferdsregimer, har man heller ikke nådd full enighet om hva sosiale investeringer er og hvordan ulike nasjoners innsats kan sammenliknes (De Deken 2013).

- Kritiske utfallsanalyser av sosiale investeringsstrategier. Studier innenfor denne sjangeren er empirisk anlagt og forsøker blant annet å finne ut av i hvilken grad sosiale investeringer virker og om de virker like godt for alle befolkningsgrupper (f.eks. Cantillon 2011).
- Teoretiske arbeider som analyserer og diskuterer diskursen, ideene og de normative prinsippene – for eksempel med hensyn til «medborgerskap» (*citizenship*), rettigheter og plikter, sosial rettferdighet eller fordeling – som ligger til grunn for sosiale investeringer (f.eks. Jenson og Saint-Martin 2003).

Denne tredelte analytiske distinksjonen mellom ulike fokus-områder kan være et hjelpemiddel til å orientere seg på et raskt voksende litteraturområde. I praksis vil det være en god del overlapp mellom de tre kategoriene siden mange studier vil ha mer enn én målsetning.

I den foreliggende artikkelen ligger fokuset hovedsakelig på beskrivelse og måling av sosiale investeringer, men vi kommer også inn på noen av prinsippene som ligger til grunn. For å tilnærme oss spørsmålet om i hvilken grad Norge kan karakteriseres som en sosial investerings-stat, synes det fornuftig å begynne med et forsøk på begrepsavklaring. Hva menes med sosiale investeringer når temaet er velferdsstatens innretning? Hva slags velferdsstatlige programmer og ordninger faller innenfor betegnelsen sosiale investeringer? En gjennomgang av den internasjonale litteraturen gjør det tydelig at vi har å gjøre med et sosialpolitisk paradigme (Hall 1993) som kommer i litt forskjellige versjoner og innpakninger. Man snakker derfor om et begrep som har et noe tvetydig innhold (for en god og kritisk diskusjon, se Jenson 2012). Hemeijck (2013) og i kortversjon ulike kapitler i Morel, Palier og Palme (2012) gir gode innføringer i hvordan sosiale investeringer plasserer seg i et historisk perspektiv og i forhold til alternative internasjonale sosialpolitiske og økonomiske paradigmer – i første rekke keynesianismen og nyliberalismen. Av plasshensyn velger vi derfor å ikke presentere en systematisk gjennomgang av de historisk–institusjonelle og strukturelle endringene som har ledet fram til sosial investerings-perspektivet.

Forsøker vi å identifisere fellesnevnerne blant ulike framstillinger av sosiale investeringer som sosialpolitisk strategi, virker det å være enighet om at sentrale ingredienser er en satsing på offentlig finansiert barneomsorg, utdanning og (livslang) læring, samt vektlegging av aktiv inklusjon. Sistnevnte innbefatter også et skifte fra passiv til aktiv arbeidsmarkedspolitikk. Med andre ord står individet og en styrking av den humane kapitalen i fokus. En tradisjonell fortolkning av sosiale investeringer fremhever målsetningen om å sette individer i arbeidsdyktig alder i stand til å forsørge seg selv og bidra i et konkurransedyktig arbeidsmarked (f.eks. De Deken 2013). Formulert på en annen måte har ulike sosiale investerings-strategier til felles en oppfatning av sosialpolitikk og (i alle fall deler av) velferdsstaten som en potensiell produktiv faktor og ikke bare en offentlig utgiftspost (Esping-Andersen 2002). Tilhengere av sosial investerings-perspektivet forfekter derfor en aktiv statlig involvering for å sørge for at så mange som mulig er best mulig

kvalifisert. Dette står i kontrast til en nyliberalistisk tenkning hvor statlig innblanding blir sett på som konkurransevridende og dermed til hinder for økonomisk framgang.

Tenker man på arbeidsmarkedet i form av tilbud og etterspørsel av arbeidskraft er forventningen at tilbudssiden (les: potensielle arbeidstakere) gjøres mer produktive og bedre tilpasset et moderne, globalisert arbeidsmarked, som kjennetegnes av at det i større grad enn tidligere etterspørres kvalifisert arbeidskraft. Her hviler det en stor grad av individuelt ansvar i og med at alle personer forventes å gjøre mest mulig ut av egen arbeidsevne. Staten har en viktig oppgave i å satse på barnehager og skole for at de unge skal gå inn i yrkesaktiv alder med best mulige kvalifikasjoner. I en ofte referert kritisk artikkel viser Lister (2003:437) til at sosial investerings-diskursen gjør barn i første rekke til «citizen-workers of the future» i stedet for til «the citizen-child of the present». En liknende tolkning finner vi igjen hos Jenson og Saint-Martin (2006:435n7) som påpeker at sosial investerings-tankegangen betyr at barn defineres først og fremst som «blivende voksne» (*adults in becoming*).

Videre har staten til oppgave å sørge for at den voksne befolkningen gis støtte og om nødvendig videre opplæring og kompetanseheving for å (for)bli attraktive på arbeidsmarkedet. Igjen er tankegangen at disse investeringene til sammen skal gi samfunnsøkonomisk avkastning i form av økt total produktivitet og dermed være vekstskapende. I tillegg antar man at slike investeringer fører med seg en rekke fordeler på individ- og husholdningsnivå. Fremfor alt skal ulike utdannings- og kunnskapsrettede tiltak fremme personers muligheter på arbeidsmarkedet, noe som i sin tur er med på å gjøre folk økonomisk uavhengige samt at det bidrar til sosial inklusjon og aktiv deltakelse i samfunnet (Daly og Silver 2008).

Sosiale investeringsstrategier skiller seg fra en ren markedsliberalistisk tenkning i synet på hva statens rolle bør være. Nyliberalistiske perspektiver kjennetegnes bl.a. ved at de foretrekker en passiv stat som stort sett overlater til markedet å regulere seg selv. I globaliseringens tidsalder med stadig økende internasjonal konkurranse om markedsandeler er det viktig å senke skatter og redusere kostbare statlige programmer og tiltak for å legge best mulig til rette for økonomisk vekst i post-industrielle økonomier. Foruten å gjøre arbeidskraften dyrere gjennom at de gjør det nødvendig med betydelig skattlegging av arbeid, er det en frykt for at kompensatoriske kontantytelser kan virke passiviserende og gjør folk avhengige av ytelser fra staten. Kontantytelser er med på å øke graden av det som i økonomifaget kalles «moral hazard» eller adferdsrisiko (Hardoy, Hyggen, og Schøne 2010). Trygdene innebærer et insentiv til ikke å anstrenge seg for å komme i arbeid.

Til forskjell fra nyliberalismen åpner sosial investerings-perspektivet til en viss grad opp for sosial beskyttelse i form av generøse (men kortvarige) trygder i kombinasjon med kompetansehevende tiltak som bedrer mulighetene til å lykkes på det moderne arbeidsmarkedet. Noen vil hevde at en tilsynelatende passiv kontantytelse som arbeidsledighetstrygd i visse tilfeller også har et element av sosial investering i seg. Den underliggende antakelsen her er at en slik økonomisk kompensasjon – om nødvendig i kombinasjon

med kompetansehevende tiltak (dvs. sosiale investeringer) – gjør det mulig for folk å lete etter en jobb med samme status i stedet for å være tvunget til å ta en dårligere stilling med lavere lønn og fare for tapt produktivitet over tid (De Deken 2013; Hemerijck 2012; Morel mfl. 2012; Blanchard 2006; se Bonoli 2013:19 for en litt annen fortolkning). Denne tilnærmingen reflekterer en ulik forståelse av hva som forårsaker arbeidsløshet sammenliknet med keynesianismen og nyliberalismen.

Etterkrigstidens keynesianisme så på arbeidsledighet som et problem knyttet til sviktende etterspørsel på makronivå, mens nyliberalismen konsentrerte seg om mikroøkonomiske forhold som eksempelvis for mye statlig regulering av arbeidskraften og kostnadsdrivende trygder. Arbeidsledighet tilskrives med andre ord problemer på tilbudssiden i arbeidsmarkedet. Også sosiale investeringer baserer seg på en orientering mot mikronivået og da spesielt arbeidstakerne når det gjelder å plassere årsakene til arbeidsledighet. En særlig viktig rolle tillegges en «mismatch» mellom kvalifikasjonene markedet har behov for og den kompetansen en person besitter. Det er derfor, til tross for at det finnes en viss aksept for inntektssikringsordningenes beskyttende funksjon, nødvendig å understreke at sosiale investeringer handler mer om prevensjon (dvs. forhindre uheldig individuelle utfall som langvarig eksklusjon fra arbeidsmarkedet) enn kompensasjon. Her ser man en særlig kontrast til den dominerende tankegangen bak velferdsstatenes oppbygging i etterkrigstiden, hvor såkalt «dekommodifisering»² og inntektsersättning i tilfeller hvor arbeidsinntekten falt bort – for eksempel ved sykdom eller arbeidsledighet – stod mer sentralt.

Fokuset på prevensjon gjør det naturlig å peke på enkelte fellestrekk mellom nyliberalismen og sosiale investeringer. Et av disse er et sterkt individuelt og fremtidsrettet fokus og fortsatt betydelig tillit til at markedet på egenhånd er i stand til å produsere velferd for de aller fleste. Arbeidsmarkedsdeltakelse er nøkkelen til inklusjon så vel økonomisk som sosialt, noe som forklarer hvorfor «aktivisering» og «aktiv arbeidsmarkedspolitikk» – i den engelskspråklige faglitteraturen ofte kjent under betegnelsen ALMP – står sentralt både innenfor nyliberalistiske og sosial investerings-perspektiver. Begge retningene har som målsetning å få flest mulig til å ta inntektsgivende arbeid. Tradisjonelle «passive» eller kompensatoriske ytelser og da særlig arbeidsledighetstrygd har derfor i økende omfang blitt fulgt av krav om deltakelse på aktiviserende programmer (Johansson og Hvinden 2007). I tillegg observerer man en liknende trend – dvs. en økt bruk av aktivitetskrav – når det gjelder ulike lands sosialhjelpsordninger (Lødemel og Moreira 2014). Her bør imidlertid legges til at aktiv arbeidsmarkedspolitikk favner et bredt spekter av programmer og ordninger.

Bonoli (2011), en av de mest anerkjente og siterte ekspertene på aktiv arbeidsmarkedspolitikk i Europa, skiller mellom fire hovedtyper eller overord-

---

2. I Esping-Andersens (1990) klassiske formulering betyr dekommodifisering at «en person er i stand til å livnære seg uten å være avhengig av markedet». Se også Hemerijck (2013:138).

nede funksjoner som ulike ALMP-tiltak kan innordnes under: «Forsterkning av insentiver» (*incentive reinforcement*), «jobbassistanse» (*employment assistance*), «beskjeftigelse» (*occupation*) og «investering i human kapital» (*human capital investment*). Denne kategoriseringen er nyttig for å få fram et mer nyanisert bilde av hvorvidt aktiveringsstrategier og sosiale investeringer er fundert på den samme logikken. I tillegg er disse kategoriene et nyttig komparativt instrument for å belyse forskjeller og likheter mellom ulike lands tilnærminger. Selv om man finner elementer av alle de fire ALMP-typene i de fleste land, varierer kombinasjonen eller vektleggingen av de ulike kategoriene.

Programmer rettet mot å forbedre kompetansen til potensielle arbeidstakere for å gjøre dem mer attraktive og skikket til å utføre jobber som markedet etterspør, er et eksempel på ALMP som passer godt innenfor en sosial investeringsstankegang. Satsing på yrkesopplæring er et eksempel i så måte. I den andre enden av skalaen finner vi bruk av insentiver (som kan være av både positiv og negativ karakter) som vi anser å befinne seg lengst unna sosiale investeringer. Også jobbassistanse – i form av tiltak som jobbformidling, lønnstilskuddsordninger og hjelp til jobbsøking – har et sosialt investeringspreg. Selv om jobbassistanse ikke medfører direkte investering i human kapital, er slike aktiviserende tiltak med på å overkomme barrierer i arbeidsmarkedet. Dermed er slike tiltak også med på å begrense tap av opparbeidede ferdigheter og produktivitet, noe som ofte nevnes blant de negative konsekvensene av langvarig arbeidsledighet (Edin og Gustavsson, 2008). Det er mer tvilsomt om tiltak som eksempelvis tilrettelagt arbeid i skjermet virksomhet bør klassifiseres som sosiale investeringer. Dette er en type tiltak som bidrar til sosial integrering ved å aktivisere personer som gjerne har redusert arbeidsevne og ellers ville stått helt utenfor arbeidsmarkedet. Sosial investeringspreget må likevel sies å være svakt siden man i liten grad bidrar til å øke deltakernes produktivitet og sjanse til å komme inn på det ordinære arbeidsmarkedet (Bonoli 2012).

I den nyere komparative velferdsstatsforskningen refereres det også ofte til «nye sosiale risikoer» (*new social risks*) (f.eks. Bonoli, 2005; Taylor-Gooby 2004). En av årsakene til at dette begrepet er blitt så viktig er at det peker mot og hjelper oss å forstå flere av utfordringene knyttet til de store sosio-økonomiske og strukturelle samfunnsendringene vi har opplevd i den vestlige verden i løpet av de siste tiårene. Befolkningsaldring og overgangen til post-industrielle økonomier står i spissen for disse endringene. Mer ustabile familiestrukturer med flere enslige forsørgere og inntoget av kvinner i arbeidsmarkedet har ført til et økt behov for omsorgstjenester. Økonomisk globalisering er en av faktorene som har ført til endringer i de nasjonale arbeidsmarkedene i Europa. Særlig personer med lav utdanning står i dag i fare for enten å falle utenfor arbeidsmarkedet eller måtte ta til takke med dårlige lønninger som ikke alltid er nok til å forhindre fattigdom. En annen endring i arbeidsmarkedet er «atypiske» karriereløp preget av prekære arbeidskontrakter og flere perioder uten arbeid. Korttidskontrakter og ufri-villig deltid er blant stikkordene her og utgjør i mange land en sosial risiko særlig hvis man bruker utsiktene til en tilstrekkelig inntektssikring i alder-

dommen som målestokk (Hinrichs og Jessoula 2012). Sosiale investeringer kan ses på som et forsøk på å imøtekomme de nye sosiale risikoene gjennom utdanning, aktiv arbeidsmarkedspolitikk og omsorgstjenester som gjør det mulig å kombinere familie og lønnet arbeid (eller eventuelt kvalifiserende tiltak). Sistnevnte er særlig viktig for kvinners posisjon på arbeidsmarkedet.

Hva så med sosiale investeringer som perspektiv i den norske samfunnsvitenskapelige velferdsforskningen? Som nevnt i innledningen har sosiale investeringer som sosialpolitisk retning fått bemerkelsesverdig lite oppmerksomhet i Norge. Midtbøen og Teigen (2013) og nylig Øverbye (2014) utgjør riktignok nevneverdige unntak. Mangelen på debatt rundt sosial investerings-begrepet i den norske konteksten – dvs. både innenfor forskningen og i det offentlige ordskiftet – kan ha flere årsaker. For det første kan man med rette hevde at sosiale investeringer allerede har en lang tradisjon og tverrpolitisk oppslutning i de nordiske landene. I norsk sammenheng er «arbeidslinja», med mål om høy sysselsetting blant hele den voksne befolkningen, et kjent prinsipp. Den har vært en bæresøyle i den norske samfunnsmodellen i lang tid og velferdsstatens ordninger har blitt bygget opp med denne som både underliggende forutsetning og overordnet målsetning (Hatland, 2011). I tråd med arbeidslinja har man vektlagt å utforme ordninger som muliggjør høy arbeidsdeltakelse blant både kvinner og menn (f.eks. Koren, 2012). Denne tilnærmingen står i særlig kontrast til den kontinentale velferdsmodellen hvor formålet har vært å støtte opp om en mannlig arbeidende forsørger (*male breadwinner*). I norsk og nordisk sammenheng kan sosiale investeringer derfor beskrives som «gammel vin i nye flasker». Det ser ut som man i Norge og Norden har hatt et mindre behov for å introdusere en ny sosialpolitisk retning og en ny diskurs for å skape oppslutning om en fortsatt omfattende velferdsstat.

En alternativ og mer praktisk rettet forklaring på den manglende diskusjonen av sosiale investeringer med referanse til norsk sosialpolitikk, kan være at Norge relativt sjelden er med som *case* i den komparative velferdsstatslitteraturen. Spesielt hvis vi sammenlikner Norge med Sverige forsterkes dette bilde. Det er i stor grad den svenske velferdsstaten som har vært referansepunkt når den internasjonale velferdsforskningen har pekt på et sosialdemokratisk eller nordisk velferdsregime. Det er derfor symptomatisk at Norge stort sett fremstår som et fraværende *case* i den nyere internasjonale litteraturen som drøfter og sammenlikner sosiale investeringer. En av grunnene til dette er ganske sikkert at Norge står utenfor EU og dermed ikke er fullstendig integrert i de politiske prosessene på overnasjonalt nivå. Mye standardisert rapportering og data, som EU-landene er forpliktet til å produsere, gjøres ikke i Norge.³ Til sammen medvirker dette til at landet befinner seg under radaren til det store flertallet av ikke-nordiske velferdsforskere. Det må imidlertid tillegges at norske forfattere og Norge som *case* oftere har

3. For eksempel, som et ledd i Europa 2020-strategien skal alle medlemsland produsere en National Reform Programme hvor de «oversetter» de generelle EU-målene til nasjonale målsetninger. Se http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm#map (sist sjekket 23.12.2014).

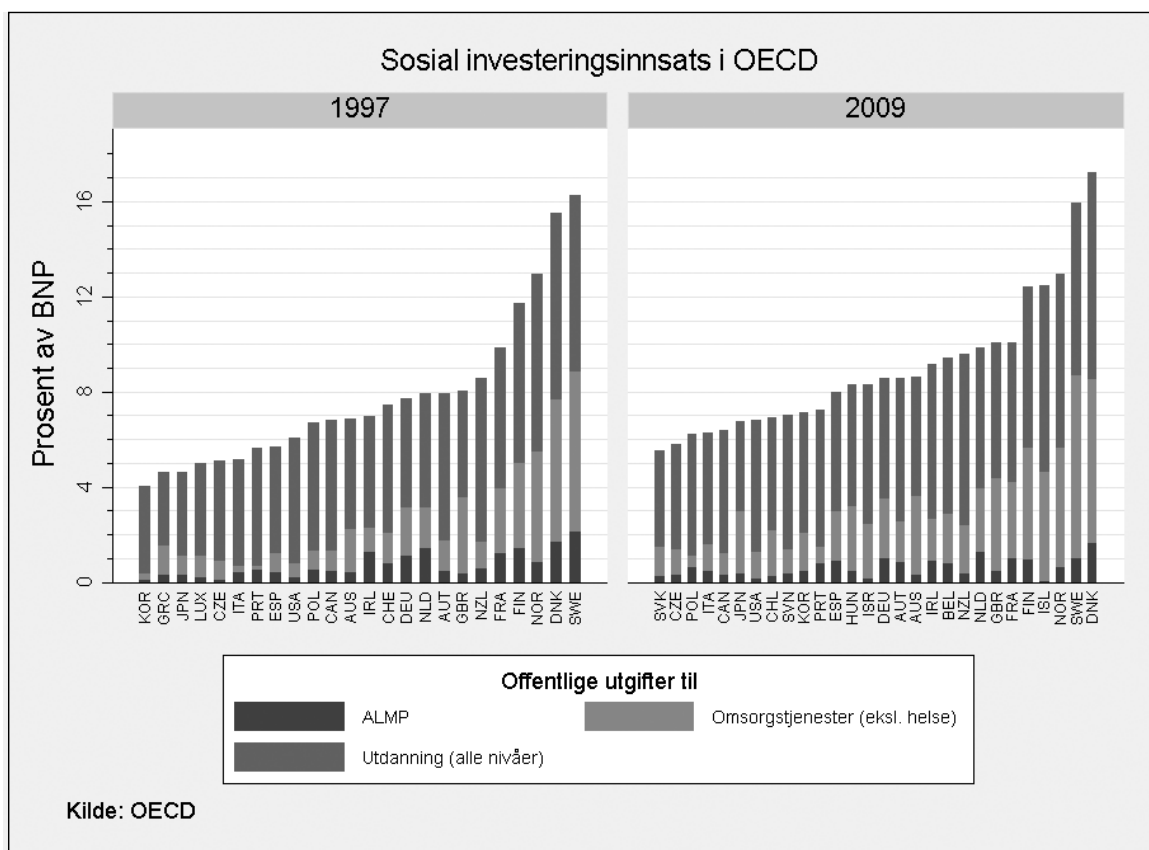

vært med i ulike studier hvor fokus har vært på ulike former av aktivisering, innenfor arbeidsmarkedspolitikken spesielt (f.eks. Lødemel og Moreira, 2014) men også i diskusjoner av begreper som aktivt medborgerskap (*active citizenship*) (Hvinden, Heikkilä, og Kankare, 2001; Johansson og Hvinden, 2007). I det hele tatt er aktivisering og aktiv arbeidsmarkedspolitikken begreper som har fått atskillig mer oppmerksomhet i litteraturen som omhandler den norske velferdsstaten enn hva som har vært tilfelle med sosiale investeringer. Som påpekt ovenfor er det kun et delvis innholdsmessig overlapp mellom aktivisering og sosiale investeringer.

Avslutningsvis i dette forsøket på å beskrive sosial investerings-begrepet basert på den foreliggende litteraturen, er det på sin plass å påpeke at på dette området er grensene mellom forskningsbidrag og innspill i den politiske debatten ofte svært flytende. Det har blitt et utbredt fenomen at politikere og også EU-kommisjonen spør forskere til råds, og mange fremtredende forskere har så tydelige meninger om hva de mener er hensiktsmessig sosialpolitikk at de kan hevdes å ha utviklet sosiale investeringer til en politisk agenda (Øverbye, 2014). Ledende velferdsstats-forskere som Gøsta Esping-Andersen, Anton Hemerijck og Bruno Palier for å nevne noen, er alle kjente for å være overbeviste tilhengere av sosial investerings-perspektivet og har gjentatte ganger tatt til orde for å styre europeiske velferdsreformer mer i den retningen (Esping-Andersen 2002; Vandenbroucke, Hemerijck og Palier 2011; Hemerijck 2013). I tillegg velger enkelte akademikere å engasjere seg aktivt i politikken. Økonomen Frank Vandenbroucke er et av de klareste eksemplene i så måte. Fra siste halvdel av 1990-tallet og fram til i dag har han gjort seg bemerket som en av de fremste talspersonene for sosial investerings-perspektivet, og i kraft av å ha vært bl.a. belgisk sosial- og arbeidsminister har han også hatt en viktig politisk stemme.

DEN NORSKE VELFERDSSTATEN: EN SOSIAL INVESTERINGSSTAT I EUROPEISK MÅLESTOKK?

Hvordan kan vi karakterisere den norske velferdsstaten ut fra et sosialt investeringsperspektiv? Figur 1 gir en oversikt over OECD-landene ved to ulike tidspunkter, i 1997 og 2009. Her er de offentlige budsjettkategoriene som kan klassifiseres som sosial investering, lagt sammen og angitt i prosent av brutto nasjonalprodukt. Vi har valgt å skille mellom utgiftskategoriene *aktiv arbeidsmarkedspolitik* (ALMP), *omsorgstjenester* og *utdanning*. Inndelingen er gjort for å synliggjøre om eventuelle endringer i sosial investerings-innsats drives først og fremst av økt ressursbruk på tjenester, arbeidsaktivisering eller utdanning. Til tross for at ALMP-kategorien, som nevnt, omfatter tiltak med ulik grad av sosial investerings-profil, velger vi å inkludere alle aktive arbeidsmarkedsprogrammer inkludert i OECDs database over offentlige sosiale utgifter (kjent som OECD Social Expenditure Database, SOCX) når vi måler sosial investerings-innsats. Å angi utgifter som andel BNP er en svært vanlig måte å måle innsats rettet mot ulike «velferdsstatlige» formål (Castles, 2009).

Figur 1: Et komparativt blikk på sosial investering

Som antydnet ligger Norge på topp i OECD sammen med sine nordiske naboer hva angår innsats rettet mot sosiale investeringer. Hvis vi tar med offentlige ressurser brukt på utdanning, ser vi at Danmark har overtatt førsteplassen fra Sverige i 2009. Vi legger merke til at Norge registrerer en svært knapp endring over den aktuelle perioden med kun en meget marginal økning i utgifter til sosiale tjenester. Her skiller Norge seg fra de fleste andre land, inkludert de nordiske, hvor man registrerer en større oppgang i offentlig ressursbruk mot tjenesteytelser. Vi ser også at Sveriges totale sosiale investeringer går litt ned, og figur 1 tydeliggjør at dette i hovedsak skyldes en reduksjon i innsats mot ALMP. Dette er kanskje litt overraskende og krever en dypere analyse enn den foreliggende for å kunne belyse hva som forklarer disse tendensene. Når det gjelder utdanning er det generelle bildet at det ikke er noen klar trend. Enkelte land registrerer en liten økning (bl.a. Nederland og Storbritannia), men stort sett har det kun vært marginale variasjoner i det totale utgiftsnivået mellom 1997 og 2009.

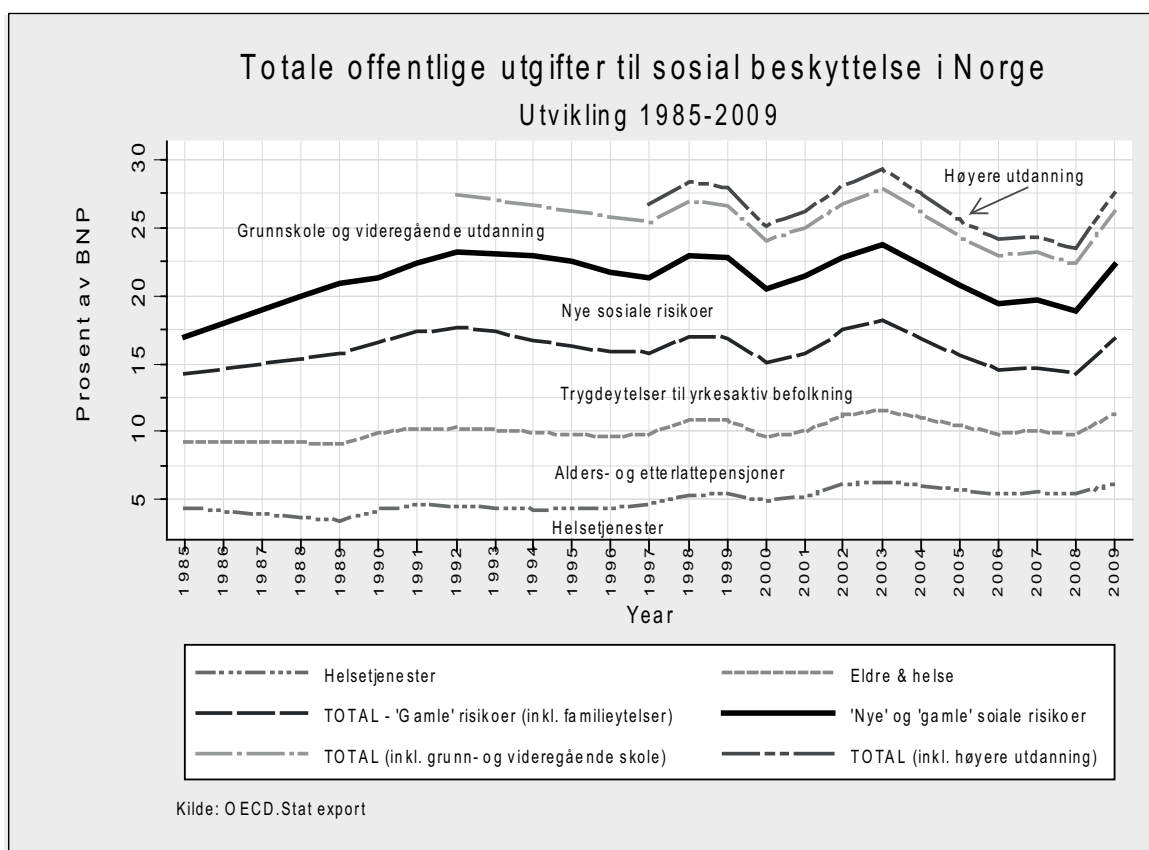
Tabell 1: Innsats rettet mot ulike typer sosiale risikoer, utvikling i Norge siden midten av 1980-tallet

Målgrupper/formål/type ytelser	Risikokategori	Gjennomsnitt (% av BNP)					Prosentpoengs-forskjell
		1985–1989	1990–1994	1995–1999	2000–2004	2005–2009	Mellom 85/89 og 05/09
Helseomsorg	GAMMEL1	3,9	4,5	4,9	5,8	5,7	1,8
Alders- og etterlatte pensjoner	GAMMEL2	5,3	5,7	5,4	5,0	4,6	-0,7
Kontantoverførslar til yrkesaktiv befolkning (inkl. familiestønader)	GAMMEL3* (a)	5,9	7,0	6,2	6,0	4,9	-1,0
Kontantoverførslar til yrkesaktiv befolkning, (ekskl. familiestønader)	GAMMEL3 (b)	4,9	5,7	5,0	5,1	4,3	-0,6
Foreldrepermisjoner	NY1	0,3	0,5	0,7	0,8	0,6	0,3
Omsorgstjenester, eldre	NY2	2,3	2,0	2,0	2,0	1,8	-0,5
Omsorgstjenester, barn/familie og syke/uføre	NY3(a)	0,8	1,5	1,7	1,5	1,7	0,9
Omsorgstjenester, barn/familie og syke/uføre + kontantstønader til familier	NY3(b)	1,8	2,8	2,9	2,4	2,3	0,5
Aktiv arbeidsmarkedspolitikk og rehabilitering	NY4	0,8	1,5	1,4	1,2	0,9	0,1
Grunn- og videregående skole	NY5		4,2	4,0	3,8	3,6	-0,6**
Høyere utdanning	NY6			1,3	1,3	1,2	-0,1*
	Total NY1–4 (a)	4,2	5,5	5,9	5,5	5,0	0,8
	Total NY 1–4 (b)	5,2	6,8	7,0	6,4	5,7	0,4
	Total GAMMEL og NY (ekskl. utdanning)	19,3	22,6	22,3	22,2	20,2	0,9

Kilde: OECD SOCX

* Merk at alle ordninger (også av typen *in kind*) innenfor kategorien «Housing» i OECD SOCX er inkludert i risikokategorien GAMMEL3. Det vil være enkelt å rapportere «Housing» i en egen kategori, men vi finner det hensiktsmessig å fortsette å følge Meeusen og Nys (2013) for å kunne rapportere sammenliknbare tall for Norge. Begrunnelsen for å ta med ulike former for støtte til bolig er at i enkelte land utgjør dette en betydelig del av de kompensatoriske kontantytelsene (De Deken 2013).

** Senere referanseperiode grunnet manglende data for tidligere perioder.

Figur 2: Oversiktsbilde over ressursbruk i den norske velferdsstaten

Figur 2 og tabell 1 gir oss et mer detaljert innblikk i offentlige utgifter til ulike velferdsformål i Norge siden 1985. Vi følger Meeusen og Nys (2013) i å skille mellom såkalte gamle og nye sosiale risikoer. Særlig mot slutten av 1980-tallet og tidlig på 1990-tallet observerer vi en klar økning i velferdsstatens innsats rettet mot den yrkesaktive befolkningen. Denne utviklingen gjelder så vel kontantytelser (særlig arbeidsledighetstrygd og ulike ytelser til barnefamilier) som utgifter rettet mot de nye sosiale risikoene (f.eks. ALMP). Det er nærliggende å anta at den markante økningen i kontantytelser drives av oppgangen i arbeidsledighet i perioden 1987–1993 (Steigum 2010). Denne antakelsen forsterkes ved at vi ser en tilbakegang til tidligere nivå utover på 1990-tallet etter hvert som arbeidsmarkedet bedrer seg (tabell 2). Vi noterer oss også at offentlige utgifter til utdanning har ligget relativt stabilt siden midten på 1990-tallet. Ser man hele perioden under ett, fremkommer en dreining mot satsing på tjenester, mens kontantytelser har blitt noe redusert. Brorparten av endringene skjedde imidlertid rundt første halvdel av 1990-tallet. En relativt stor grad av stabilitet preger siste halvdel av 1990-tallet og hele 2000-tallet. Går vi ut fra et enkelt skille mellom kompensatorisk og investeringsrettet sosialpolitikk hvor utgifter til tjenesteytelser er et tegn på sistnevnte, kan vi derfor oppsummert konkludere med at i Norge fant dreiningen mot en sosial investeringsstat sted først og fremst tidlig på 1990-tallet.

Tabell 2: Det norske arbeidsmarkedet i perioden 1985–2009

Nøkkeltall arbeidsmarked	Gjennomsnitt					Prosentpoengs- endring
	1985–1989	1990–1994	1995–1999	2000–2004	2005–2009	Mellom 85/89 og 05/09
Sysselsettingsrate	76,1	72,1	76,4	76,8	76,4	0,3
Arbeidsledighet	3,0	5,7	4,1	4,0	3,3	0,3

Kilde: OECD Annual Labour Force Survey (ALFS) data

Tabell 3: Endringer i innsats rettet mot ulike risikokategorier (rapportert som indeksverdier)

Utgiftsindikator	Risikokategori	1985– 1989	1990– 1994	1995– 1999	2000– 2004	2005– 2009	Nivå i 05/09 i forhold til referanse- periode
(Alderspensjoner/ innbyggere alder 65 +) /(BNP/innbygger)	GAMMEL2	100	106,4	103,6	101,0	95,8	–4,2
(Omsorgstjenester barn/innbyggere <5)/ (BNP/innbygger)	NY3(1)	100	134,2	157,6	154,8	194,0	94,0
(Omsorgstjenester + kontantytelser barn/innbyggere <5)/ (BNP/innbygger)	NY3(2)	100	123,2	124,7	113,5	117,6	17,6
(ALMP/antall arbeidsledige)/ (BNP/innbygger)	NY4	100	113,2	137,8	93,6	100,0	0,0
(Grunn- og videregående skole/innbyggere alder 5– 19)/(BNP/innbygger)	NY5		100,0	94,3	87,8	82,2	–17,8

Kilde: OECD Population, OECD SOCX

Referanseverdi=100

Det er naturlig å spørre om svingninger i offentlige sosiale utgifter skyldes endringer i befolkningssammensetning (og i antall arbeidsledige). For å kontrollere for demografi og konjunktursvingninger i arbeidsmarkedet, foreslår Meeusen og Nys (2013) fem ulike indekser. Disse tar utgangspunkt i risikokategoriene i tabell 1, men utgiftene deles på antall potensielle brukere innenfor de gjeldende risikokategoriene og regnes så ut i forhold til BNP per innbygger. Indeksverdiene i tabell 3 uttrykker prosentvis endring i forhold til et referanseår hvor indeksverdien er lik 100.

Fra tabell 1 husker vi at utgiftene til kontantytelser rettet mot den yrkesaktive delen av befolkningen økte markant. Det samme var tilfelle med utgiftene til aktive arbeidsmarkedstiltak. Stigende arbeidsledighet i årene 1987–1993

samt en sterk nedgang i total sysselsetting bidrar til å forklare disse tallene (tabell 2). I så henseende merker vi oss at utgiftsveksten tilknyttet ALMP framstår som enda mer markant når vi kontrollerer for antall arbeidsledige (tabell 3). Utgiftsnivået forbundet med ALMP holder seg så stabilt i andre halvdel av 1990-tallet i en periode hvor arbeidsledigheten igjen synker og sysselsettingsnivået vokser. Dette indikerer en relativt sett forsterket vektlegging av ALMP i denne perioden. Det viser seg imidlertid at denne trenden reverseres utover på 2000-tallet.

Videre finner vi i samme periode en tilsvarende vekst i utgifter rettet mot offentlig finansierte omsorgstjenester rettet mot småbarn og voksne i yrkesaktiv alder.⁴ Når vi justerer for antall barn i alderen 5 år og lavere blir økningen enda tydeligere. Kostnadstallene viser også at den reelle økningen i offentlig finansierte småbarnsomsorg – dvs. ressurser brukt på organiserte eller formelle omsorgstilbud utenfor familien – har fortsatt inn på 2000-tallet. Dette resultatet kommer ikke overraskende når vi vet at antall barn i barnehage har steget jevnt helt siden første halvdel av 1970-tallet (Hatland mfl. 2011:154). Som Koren (2012:212) påpeker, er de offentlige kostnadene knyttet til barnehageplasser betydelig høyere enn om barna blir passet av hjemmeværende foreldre. Med andre ord er utvidelsen av offentlig omsorgstjenester, og i særlig grad de rettet mot barn, et eksempel på hvordan velferdsstaten har inntatt en ny og viktigere rolle på enkelte områder. Plass i barnehage har utviklet seg til å bli et tilnærmet universelt tilbud for alle barn som ennå ikke har nådd skolealder (Hatland mfl. 2011; Leira 2008).

Knytter vi opp mot den foregående diskusjonen av sosiale investeringer som begrep og sosialpolitisk perspektiv, vil enkelte kanskje forsøke å trekke et skille mellom *omsorg* for og *investeringer* i barn og spørre hvor mye som er «enkel» omsorg og hvor mye som kan regnes som faktisk investering. Man kan med det hevde at ikke all aktivitet og tid som små barn tilbringer i organisert omsorg bør ses på investering. Dette er et betimelig spørsmål og en legitim observasjon hvis man tenker at tiden som kun går med til å ta vare på barna uten spesifikke opplærings- eller utdanningsformål representerer en slags «passiv» omsorgsfunksjon. En alternativ, og etter vårt syn mer overbevisende, fortolkning av sosialinvesterings-begrepet er imidlertid at også sistnevnte utgjør en form for sosial investering, dog ikke gjennom barna selv men gjennom småbarnsforeldrene. Argumentet her er at all formell omsorg er med på å frigjøre tid for foreldrene. Denne tiden bruker de stort sett på inntektsbringende arbeid (eller eventuelt utdanning). Som nevnt ovenfor i forbindelse henvisningen til nye sosiale risikoer, er formelle omsorgstjenester derfor særlig viktig for mødres deltakelse på arbeidsmarkedet. Enkelt sagt er barnehager med på å gjøre det lettere å kombinere arbeid og familieliv og bidrar dermed til å fremme en høy sysselsetting også blant kvinner (se liknende argument hos Bouget, Frazer, Marlier, Sabato og Vanhercke 2015; León og Pavolini 2014).

4. Hjelp og tilrettelegging for funksjonshemmede inngår i denne kategorien.

Når det gjelder utdanning på grunnskole og videregående nivå registrerer vi, kanskje noe overraskende, en tilbakegang i innsats målt i forhold til BNP per innbygger. Det er en tendens som ikke samsvarer med sosialinvesteringslogikken. Sammenlikner vi med resultatene til Meeusen og Nys (2013) for utvalgte europeiske land, er dette en trend som går igjen blant annet i Sverige og Tyskland (med indekstall på henholdsvis 88 og 94). Et land som f.eks. Nederland registrer derimot en svært markant økning. Grunnet forskjeller som virker unaturlig store, velger vi her å være forsiktige i våre fortolkninger. Det er usikkert om resultatene representerer reelle forskjeller i utvikling eller eventuelt er påvirket av at dataene ikke er helt sammenliknbare på dette området.

Oppsummert kan vi konkludere med at Norge, i likhet med sine nordiske naboer, totalt sett framstår som en sterk sosial investeringsstat sammenliknet med resten av OECD. Den norske velferdsstaten ligger derimot bak Sverige og Danmark i nordisk sammenheng. Innretningen av den norske velferdsstaten har siden midten av 1990-tallet vært preget av en relativt stor grad av stabilitet. Når vi tok vi hensyn til demografi og arbeidsmarkedsconjunktur fikk vi et forsterket bilde av at Norges satsing på sosiale investeringer først og fremst kunne knyttes til en bred og økende satsing på omsorgstjenester.

AVSLUTNING

Formålet med denne artikkelen har vært å karakterisere utviklingen av den norske velferdsstaten fra 1980-tallet fram til og med første tiår av 2000-tallet i lys av den voksende forskningslitteraturen som betrakter sosiale investeringer som sosialpolitisk paradigme. Vi stilte innledningsvis spørsmål ved i hvilken grad det er meningsfylt å beskrive den norske velferdsstaten som en sosial investeringsstat til tross for at sosiale investeringer som analytisk begrep har fått særdeles lite oppmerksomhet i norsk sammenheng. På bakgrunn av litteraturgjennomgangen i del 2 og dataene presentert i del 3 må svaret være entydig bekreftende. I tillegg kan vi konkludere med at den norske velferdsstaten ikke har gjennomgått noen dramatisk omveltning i løpet av de siste tre tiårene. Vi har sett noen mindre endringer med en utvidelse av visse velferdstjenester. Totalt sett er det imidlertid ikke snakk om hverken en klar ekspansjon eller en tydelig reduksjon av den norske velferdsstatens omfang. Med unntak av slutten av 1980-tallet og tidlig på 1990-tallet har perioden stort sett vært preget av gode økonomiske tider i Norge. Dette har hittil vært med på å moderere det synlige behovet for strukturelle reformer som har meldt seg i de fleste andre modne velferdsstater. Samtidig fant vi at velferdsstaten i Sverige og Danmark har en enda sterkere sosial investeringsprofil enn i Norge og har gått tydeligere i den retningen i løpet av starten på 2000-tallet. Ytterligere komparativ forskning må til for å forklare disse forskjellene.

Sammenlikner man de nordiske landene med utviklingen i andre europeiske land, kan man hevde at resten av Europa prøver å følge etter Norden, bl.a. ved en økt satsing på omsorgstjenester som gjør det lettere å kombinere

lønnet arbeid og familieforpliktelser. En logisk konsekvens av et slikt syn er en forventning om at det som tidligere ble regnet som ulike velferdsstatsregimer nå går i retning av en felles modell (*konvergens*). Det betyr at man antar at ulike land er på vei til å bli likere hverandre med hensyn til prioriteringer og innretninger på flere viktige områder innenfor sosialpolitikken. Basert på litteratur og data vi har referert til i denne artikkelen må vi gi et nyansert svar på denne antakelsen.

På den ene siden har flere land – f.eks. Frankrike, Nederland, Spania, Tyskland og Østerrike, for å nevne noen, i løpet av de siste 30 årene kuttet noe i utgiftene til tradisjonelle kontantytelser, mens sosial investerings-orienterte formål har opplevd en sterkere prioritering (se ulike indikatorer i de utførlige tabellene for disse landene i Meeusen og Nys 2013). Utviklingen er særlig tydelig hvis vi bruker et mål som tar hensyn til antall potensielle brukere/mottakere av ytelsene (radene Q-T i landtabellene i Meussen og Nys, 2013).

På den andre siden ser vi også at det er altfor tidlig å snakke om én europeisk velferdsmodell (se figurene 1 og 3, samt Meussen og Nys 2013). Vi fant en fortsatt stor variasjon mellom de europeiske landene og her gjør minst tre faktorer seg gjeldende. Landene preges fortsatt av at de hadde svært ulike utgangspunkt hvis vi ser tilbake til 1980-årene. Utviklingstakten har siden den gang vært ujevn landene imellom. Siden 2008 har den internasjonale økonomiske krisen påvirket europeiske velferdsstater med ulik styrke. Spesielt i Sør-Europa har massive generelle kutt i offentlige budsjetter gjort det vanskelig å opprettholde en begynnende satsning på sosiale investeringer (León og Pavolini 2014). Fra et komparativt ståsted ser vi derfor at de nordiske landene fortsatt leder an i å omsette sosiale investeringer fra idé til praktisk sosialpolitikk.⁵

LITTERATUR

- Blanchard, O. (2006) European unemployment: the evolution of facts and ideas, *Economic Policy*, 21(45):5–59. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-0327.2006.00153.x>
- Bonoli, G. (2005) The politics of the new social policies: providing coverage against new social risks in mature welfare states, *Policy & Politics* 33(3):431–449.
- Bonoli, G. (2011) Active labour market policy in a changing economic context, i J. Clasen og D. Clegg (red.) *Regulating the risk of unemployment: National adaptations to post-industrial labour markets in Europe*, Oxford: Oxford University Press.

5. Arbeidet med artikkelen har blitt finansiert av midler fra prosjektet Trygd i kontekst. Rettferdighet, Effektivitet og Fordeling (TREF) – finansiert av Norges Forskningsråd, prosjekt nr. 199836.

- Bonoli, G. (2012) Active labour market policy and social investment: a changing relationship, i N. Morel, B. Palier og J. Palme (red.) *Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges*, Bristol: Policy Press.
- Bonoli, G. (2013) The origins of active social policy: Labour market and childcare policies in a comparative perspective, Oxford University Press.
- Bouget, D., H. Frazer, E. Marlier, S. Sabato og B. Vanhercke (2015) *Social investment in Europe. A study of national policies 2015*, European Social Policy Network (ESPN) Brussels: European Commission.
- Cantillon, B. (2011) The paradox of the social investment state: growth, employment and poverty in the Lisbon era, *Journal of European Social Policy*, 21(5):432–449. DOI: 10.1177/0958928711418856
- Castles, F.G. (2009) What welfare states do: A disaggregated expenditure approach, *Journal of Social Policy*, 38(01):45–62. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S0047279408002547>
- Daly, M. og Silver, H. (2008) Social exclusion and social capital: A comparison and critique, *Theory and Society*, 37(6):537–566.
- De Deken, J. (2013) Identifying the skeleton of the social investment state, i B. Cantillon og F. Vandenbroucke (red.) *Reconciling Work and Poverty Reduction* (260–283), Oxford: Oxford University Press.
- Edin, P.-A. og M. Gustavsson (2008) Time out of work and skill depreciation, *ILR Review*, 61(2). DOI: 10.1177/001979390806100202
- Esping-Andersen, G. (1990) *The three worlds of welfare capitalism* Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (2002) Towards the good society, once again?, i G. Esping-Andersen (red.) *Why we need a welfare state*, Oxford: Oxford University Press.
- Hall, P.A. (1993) Policy paradigms, social learning, and the state: the case of economic policymaking in Britain, *Comparative Politics*, 25(3):275–296.
- Hardoy, I., C. Hyggen og P. Schøne (2010) Arbeidsledighet, i A.-H. Bay, A. Hatland, T. Hellevik og C. Koren (red.), *De norske trygdene* (2. utg.), Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Hatland, A. (2011) Trygd og arbeid, i A. Hatland, S. Kuhnle og T.I. Romøren (red.), *Den norske velferdsstaten*, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hatland, A., S. Kuhnle og T.I. Romøren (red.) (2011) *Den norske velferdsstaten*, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hemerijck, A. (2012) Two or three waves of welfare state transformation?, i N. Morel, B. Palier og J. Palme (red.), *Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges*, Bristol: Policy Press.
- Hemerijck, A. (2013) *Changing welfare states*, Oxford: Oxford University Press.
- Hinrichs, K. og M. Jessoula (red.) (2012) *Labour market flexibility and pension reforms. Flexible today, secure tomorrow?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hvinden, B., M. Heikkilä og I. Kankare (2001) Activation, social protection and employment, i M. Kautto, J. Fritzell, B. Hvinden, J. Kvist og H. Uusitalo (red.) *Nordic Welfare States in the European Context*, London: Routledge.
- Iversen, T. og A. Wren (1998) Equality, employment, and budgetary restraint: The trilemma of the service economy, *World Politics*, 50(4):507–546. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S0043887100007358>

- Jenson, J. (2012) Redesigning citizenship regimes after neoliberalism: moving towards social investment, i N. Morel, B. Palier og J. Palme (red.) *Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges*, Bristol: Policy Press.
- Jenson, J. og D. Saint-Martin (2003) New routes to social cohesion? Citizenship and the social investment state, *Canadian Journal of Sociology*, 28(1):77–99. DOI: 10.2307/3341876
- Jenson, J. og D. Saint-Martin (2006) Building blocks for a new social architecture: the LEGO™ paradigm of an active society, *Policy & Politics*, 34(3):429–451.
- Johansson, H. og B. Hvinden (2007) Nordic activation reforms, i B. Hvinden og H. Johansson (red.), *Citizenship in Nordic welfare states. Dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*, London & New York: Routledge.
- Koren, C. (2012) *Kvinnenes rolle i norsk økonomi*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Leira, A. (2008) Childcare in Scandinavia: Parental responsibility and social right, *L'Homme. Europäische Zeitschrift für Feministische Geschichtswissenschaft*, 19(1):81–103.
- León, M. og E. Pavolini (2014) «Social investment» or back to «Familism»: The impact of the economic crisis on family and care policies in Italy and Spain, *South European Society and Politics*, 19(3):353–369. DOI:10.1080/13608746.2014.948603
- Lister, R. (2003) Investing in citizen-workers of the future: Transformations in citizenship and the state under New Labour, *Social Policy & Administration*, 37(5):427–443. DOI: 10.1111/1467-9515.00350
- Lødemel, I. og A. Moreira (red.) (2014) *Activation or workfare? Governance and the neo-liberal convergence*, New York: Oxford University Press, USA.
- Mahon, R. (2013) Social Investment According to the OECD/DELSA: A discourse in the making, *Global Policy*, 4(2):150–159. DOI: 10.1111/j.1758-5899.2012.00182.x
- Meeusen, L. og A. Nys (2013) Appendix: The evolution of public social spending 1985–2009, i B. Cantillon og F. Vandenbroucke (red.), *Reconciling Work and Poverty Reduction*, Oxford: Oxford University Press.
- Midtbøen, A.H. og M. Teigen (2013) Sosial investering i kjønnslikestilling? Flerdimensjonale perspektiver på norsk aktiveringspolitikk, *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 37(3–4):294–308.
- Morel, N., B. Palier og J. Palme (red.) (2012) *Towards a social investment welfare State?: Ideas, policies and challenges*, Bristol: Policy Press.
- OECD (1997) *Beyond 2000: The new social policy agenda*, summary of the high-level conference held at the Chateau de la Muette, Paris 12th–13th November 1996, Paris: OECD.
- Scharpf, F.W. (2000) Economic changes, vulnerabilities, and institutional capabilities, i F.W. Scharpf og V.A. Schmidt (red.), *Welfare and work in the open economy: From vulnerability to competitiveness*, Oxford & New York: Oxford University Press.
- Steigum, E. (2010) *Norsk økonomi etter 1980 – fra krise til suksess* (nr. 4/10) CME Working Paper Series, Oslo: BI Norwegian School of Management.

- Taylor-Gooby, P. (red.) (2004) *New risks, new welfare: the transformation of the European welfare state*, Oxford: Oxford University Press.
- Vandenbroucke, Hemerijck, A., og Palier, B. (2011) *The EU needs a social investment pact* (Opinion Paper No. 5) OSE Paper Series.
- Van Kersbergen, K. og A. Hemerijck (2012) Two decades of change in Europe: The emergence of the social investment state, *Journal of Social Policy*, 41(03):475–492. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S0047279412000050>
- Øverbye, E. (2014) Bokomtale: Towards a social investment state? Ideas, policies and challenges, av N. Morel, B. Palier og J. Palme (red.) *Tidsskrift for velferdsforskning*, 17(2).